

Рецензія на дисертацію
Карук Інни Василівни
на тему **«Експериментування як вид діяльності дітей
у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття)»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. Нині в умовах дискурсу щодо реформування на нових концептуальних засадах системи дошкільної освіти України актуалізувалася потреба вивчення означеної проблеми в історико-педагогічному ракурсі, зокрема досвіду минулого, його критичного переосмислення й творчого використання в теоретичному та практичному вимірах. Зважаючи на це, доцільним є звернення І. В. Карук до організаційно-змістових аспектів становлення та розвитку експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття). З огляду на це, а також через відсутність в українській історіографії цілісної історико-педагогічної розвідки про особливості організації експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття) актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів, безперечно цей досвід може збагатити теорію й практику дошкільної освіти.

Дисертаційну роботу виконано в контексті досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського як складової науково-дослідної теми кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999) та кафедри дошкільної освіти «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в Європейській освітній простір» (0121U109684).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються логікою подання поняттєвого апарату дослідження: об'єкта, предмета, мети дослідження, послідовним розв'язанням поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази, широкою апробацією дослідження: наукові положення, результати дослідження висвітлені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше: здійснено аналіз проблеми розвитку та становлення експериментування як виду

діяльності дітей у дошкільній педагогіці України середини XX – початку XXI століття; виявлено чинники, що впливали на розвиток змісту і форм реалізації дитячого експериментування: зовнішні (суспільно-політичні, ідеологічні, соціально-культурні) та внутрішні (науково-педагогічні парадигми, авторські концепції дослідницько-експериментальної діяльності дошкільників); виокремлено періоди становлення експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України середини XX – початку XXI століття в історичній послідовності: I період (1947-1990 рр.) – відбудова дошкільного виховання, поява дефініції «дитяче експериментування»; II період (1991-2000 рр.) – перебудова, розвиток дошкільного виховання та виокремлення експериментальної діяльності дітей дошкільного віку, програмотворення; III період (2001-2021 рр.) – демократизація дошкільної освіти та стрімке впровадження експериментування в освітню діяльність дітей; узагальнено досвід організації експериментальної діяльності дітей раннього та дошкільного віку в досліджуваний період; уточнено зміст ключових понять: «дитяче експериментування» «діяльність», «дослід», «дослідницька діяльність», «дослідницько-експериментальна діяльність», «експеримент», «експериментальна діяльність», «спостереження»; доповнено історико-педагогічні відомості про специфіку організації експериментальної діяльності дітей у вітчизняній педагогічній науці; подальшого розвитку набуло обґрунтування доцільності впровадження експериментування як виду діяльності дітей під час вивчення усіх освітніх напрямів у закладах дошкільної освіти

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в узагальненні матеріалів і висновків, які сприяють збагаченню історико-педагогічних знань, розширенню джерельної бази з окресленої проблеми, поглибленню змісту курсу «Історія педагогіки», «Основи природознавства з методикою викладання», «Соціоігровий практикум», «Методика формування компетентностей за освітнім напрямом «Гра дитини». Основні положення та висновки проведеного дослідження висвітлено в практикумі «Дитяче експериментування в закладах освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Початкова освіта» (2021) і впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх вихователів під час вивчення вибіркової початкової дисципліни «Дитяче експериментування в закладах освіти» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Проведено 3 майстер-класи для педагогів, що висвітлюють тематику дослідження: «Я досліджую світ» під час Всеукраїнського практичного семінару «Результати запровадження STREAM-освіти дошкільників та пріоритети STEM-освіти молодших школярів» (Вінниця, 2019); «Вітражні дива. Гутництво» (Вінниця, 2020); «Незвичайне у звичайному» (Вінниця, 2022). Дисертаційне дослідження здійснювалося в контексті Jean Monnet Module «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach» (GAP 101085524 – EcoEdEU), метою якого є підготовка майбутніх педагогів до опанування теоретико-методичних основ організації

процесу екологічного виховання дошкільників і молодших школярів на основі європейського досвіду. Основні результати можуть бути використані в сучасних умовах реформування дошкільної освіти, під час розробки підручників і посібників з педагогіки дошкільної освіти, методичних рекомендацій для студентів закладів вищої освіти та для вихователів закладів дошкільної освіти.

Матеріали дисертації впроваджено в освітній процес Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, що підтверджено відповідними довідками.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі правильно й чітко виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а здійснений детальний огляд проблеми дозволив представити раніше здобуті результати.

У першому розділі визначено теоретико-методологічні засади дослідження, що ґрунтуються на філософських принципах науковості, історизму, єдності теорії та практики, єдності історичного та логічного, об'єктивного вивчення явищ. Здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження: «діяльність», «дитяче експериментування», «дослід», «дослідницька діяльність», «дослідницько-експериментальна діяльність», «експеримент», «пошуково-дослідницька діяльність», «спостереження».

Оскільки дослідження має історико-педагогічний характер, то більшість понять дисертанткою представлено не в статичному, а в динамічному вимірі. Тобто, на основі використання ретроспективного підходу проаналізовано різноманітні впливи (суспільні, культурні, цивілізаційні) на появу і розвиток базових понять дослідження; проаналізовано, як вони визначалися раніше, коли були вперше запроваджені, а також їх наукові інтерпретації та контексти тлумачень у 20-х роках ХХІ ст.

На основі авторських критеріїв, враховуючи нормативно-законодавчу базу, актуальні суспільні потреби, а також відсутність чіткої періодизації досліджуваної проблеми в педагогічній науці, дисертанткою було виокремлено періоди розвитку дитячого експериментування в закладах дошкільної освіти України, а також охарактеризовано провідні тенденції цього процесу в історичній ретроспективі.

У другому розділі охарактеризовано перебіг процесів створення нової законодавчої основи та програмних настанов для реалізації завдань дослідницько-експериментальної діяльності в закладах дошкільної освіти, розробки системи спеціально організованої роботи з підготовки вихователів до

впровадження дитячого експериментування. Визначено провідні тенденції різних періодів та етапів становлення дитячого експериментування як специфічного виду діяльності дошкільників.

У третьому розділі охарактеризований сучасний стан реалізації дитячого експериментування у вітчизняній дошкільній педагогіці. Наведено результати опитування педагогів закладів дошкільної освіти щодо особливостей організації та реалізації функцій дослідницько-експериментальної діяльності дошкільників. Також у розділі представлені авторські рекомендації для вихователів ЗДО щодо організації дитячого експериментування: врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; визначення змісту дитячого експериментування відповідно до сформованих навичок, рівня розвитку пізнавальної активності, здібностей та інтересів дошкільників; ознайомлення та дотримання дітьми правил техніки безпеки під час проведення експериментів і дослідів; дотримання педагогом і дітьми етапів проведення дослідів та експериментів; заборона на проведення дослідів та експериментів, які можуть нашкодити здоров'ю дітей і довкілля; наявність спеціальних приладів, матеріалів, які розміщено в осередку дитячого експериментування або міні-лабораторії; системність у проведенні дитячого експериментування; поєднання дитячого експериментування з режимними моментами та іншими видами діяльності в закладі дошкільної освіти.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Результати дослідження висвітлено в 29 наукових публікаціях автора, зокрема: 2 статті у наукометричних базах даних Web of Science; 9 статей у наукових фахових виданнях України.

У працях дослідниці повною мірою представлено основні аспекти дослідження: дефінітивний аналіз і сутність поняття «експериментальна діяльність»; зміст організації дитячого експериментування впродовж 1950-1990 рр.; експериментування як засіб пізнавального та мовленнєвого розвитку дітей під час застосування групових форм роботи; реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників; гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників; особливості розвитку дослідницької активності у дітей дошкільного віку та організація експериментально-дослідницької діяльності дітей у закладі дошкільної освіти; альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку; розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності.

У додатках запропоновано глосарій, особливості й характеристики дитячого експериментування, етапи розвитку експериментування як виду діяльності дітей раннього та дошкільного віку, описано організацію дослідів і конспекти занять з дітьми старшого дошкільного віку, опитувальник для педагогів закладів дошкільної освіти, скановані копії архівних джерел тощо. Усе це разом значно збагачує результати дослідження й підтверджує основні положення, запропоновані дослідницею.

Загалом результати дослідження були належним чином апробовані на 31 науково-практичній конференції різних рівнів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. Позитивно, що в підрозділі 1.2. «Історіографія організації та становлення експериментальної діяльності дітей у дошкільних закладах України» всебічно схарактеризовано джерельну базу дослідження, проте в його назві це не зазначено.
2. Робота значно б виграла, якщо б у підрозділі 3.1. дисертації більш ґрунтовніше розкрити можливості використання перспективних ідей та історичного досвіду в сучасних умовах модернізації дошкільної освіти України.
3. У дослідженні поняття: «дослідницько-експериментальна діяльність», «дитяче експериментування», «експериментування» використовуються як синонімічні. Вважаємо, що доцільно було б послуговуватися одним терміном не вводити синонімічні лексеми, бо це значно ускладнює сприймання змісту роботи. А також варто було б представити наочно у вигляді таблиці, схеми подібні та відмінні ознаки понять «дослід», «експеримент», «гра-експериментування».
4. Погоджуючись із дисертанткою, що в Україні процес становлення експериментування як виду діяльності дітей дошкільного віку цілісно не досліджувався, вважаємо, що в дисертації варто було б здійснити хоча б короткий порівняльний аналіз закордонного досвіду вивчення аналогічної проблеми.
5. Варто було б більше опрацювати зарубіжної літератури (всього 9 джерел) та додати до списку використаних джерел.
6. Робота написана грамотною українською мовою, однак автор іноді допускає стилістичні недоліки при оформленні окремих речень. Варто було б уникати дослівного дублювання тексту в різних абзацах (у тексті розділів і у висновках до розділів).

Проте висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження та є лише приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок. Історико-педагогічне дослідження І. В. Карук підтверджує наукову зрілість і компетентність дисертантки, а отримані нею наукові результати мають вагоме теоретичне і прикладне значення для розвитку сучасної педагогічної теорії загалом і практики дошкільної освіти зокрема.

Дисертаційне дослідження Карук Інни Василівни на тему: «Експериментування як вид діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина XX – початок XXI століття)» є завершеним самостійним і оригінальним дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати в галузі історії педагогіки і за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного аналізу, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, рівнем новизни і практичної значущості результатів відповідає встановленим вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40. Тому робимо висновок, що дисертантка Карук Інна Василівна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки, професійної
освіти та управління освітніми
зкладами Вінницького державного
педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського

[Handwritten signature]

Алла КОЛОМІЄЦЬ

Засвідчую

Підписав відділ кадрів

" 15 " 03

[Handwritten signature]

